

พิพิธภัณฑ์โรงช้างต้น สวนจิตรลดา

น.สพ.ดร.สิทธิเดช มหาสาวังกุล

โรงช้างต้น สวนจิตรลดา ตั้งอยู่ในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในเขตพระราชฐานชั้นกลาง ซึ่งได้ก่อสร้างตามแบบกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ .ในอดีต โรงช้างต้นแห่งนี้มีช้างสำคัญเข้ายืนโรง จำนวน ๑๑ ช้าง ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการย้ายช้างสำคัญ ไปพักนอนอริยาบถ ในพื้นที่ป่าธรรมชาติ ช้างสำคัญจำนวน ๖ ช้าง ได้ย้ายไปยืนโรง ณ. โรงช้างต้น ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง และได้ย้ายไปยืนโรง ณ.พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร จำนวน ๔ ช้าง และในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำ “ **พระเศวตอดุลยเดชพาหนะ** ” ช้างสำคัญเชือกแรกในรัชกาล จากโรงช้างต้น สวนจิตรลดา ไปยืนโรง ณ. โรงช้างต้นวังไกลกังวล อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์

หลังจากนั้น โรงช้างต้น ภายในสวนจิตรลดา ก็ถูกทิ้งร้าง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการบูรณะซ่อมแซมโรงช้างต้น ของพระเศวตอดุลยเดชพาหนะ และพระเศวตภาสุรคเชนทร์ เพื่อจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์โรงช้างต้น สวนจิตรลดา โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ร่วมกับโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ในการปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้เหมาะสมกับบรรยากาศของพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งจัดทำบทบรรยาย เพื่อให้การศึกษาเรียนรู้ในเรื่องคติความเชื่อ แต่โบราณ และประวัติช้างสำคัญของแต่ละรัชกาลของกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงช้างสำคัญในรัชกาลปัจจุบัน รวมทั้งการจัดทำนิทรรศการ ของกรุงรัตนโกสินทร์ สื่อ

มัลติมีเดีย และจัดสร้างหุ่นจำลองช้างสำคัญที่ถูกต้อง ตามตำราชลักษณ์ ประดับเครื่องคชาภรณ์จำลอง
ของ พระเศวตอดุลยเดชพาหนฯ จากสำรับจริงที่กรมศิลปากรจัดสร้างถวายในพระราชพิธีฉลองสิริราช
สมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙ เพื่อพระราชทานให้พระเศวตอดุลยเดชพาหนฯ แต่งประดับออกับ
เสด็จพระประมุขต่างประเทศ ที่เสด็จมาถวายพระพรชัยมงคล ณ.พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ในระหว่างดำเนินงานนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ได้เสด็จพระราชดำเนิน
ทอดพระเนตรภายในโรงช้างต้น ทั้งสองอาคารด้วยพระองค์เอง เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๕๕ ในปีถัดมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จแทนพระองค์ทรงเปิด
พิพิธภัณฑ์ โรงช้างต้น สวนจิตรลดา เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งตรงกับวันพีชมงคล จรด
พระนังคัลแรกนาขวัญและได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้สนใจ อาทิเช่น นักเรียน นิสิต
นักศึกษาและประชาชนทั่วไป สามารถเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์โรงช้างต้น สวนจิตรลดาแห่งนี้ได้

ปัจจุบันการนำชมพิพิธภัณฑ์วังช้างต้น สวนจิตรลดา อยู่ในความดูแลของโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ซึ่งประกอบด้วยอาคารวังช้างต้น จำนวน ๒ อาคาร มีพื้นที่จัดการแสดงภายในรวมทั้งหมด ๑๗๖ ตารางเมตร และบริเวณภายนอกอาคาร ที่มีลานแสดง และสนามหญ้าไปสู่ที่สำหรับช้างลงอาบน้ำ

พิพิธภัณฑ์วังช้างต้น สวนจิตรลดา เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาบทบาทของช้างที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย และตำราคชลักษณ์ที่หาคนเข้าใจได้ยากในปัจจุบัน แน่แน่นอนว่าถ้ามาถึง พิพิธภัณฑ์วังช้างต้นต้องไม่พลาดไปชมหุ่นจำลองช้างที่ตั้งอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์วังช้างต้นที่แสดงถึงลักษณะที่ถูกต้องของช้างสำคัญตามตำราคชลักษณ์ ที่ประกอบด้วยลักษณะพิเศษ 7 ประการ คือ ตาขาว เพดานขาว เล็บขาว ขนขาว ขนหางขาว ฟันหนึ่งขาวหรือคล้ายสีหม้อใหม่ และอذنทโกศขาวหรือคล้ายสีหม้อใหม่เช่นกัน และได้ถูกประดับด้วยเครื่องคชาภรณ์จำลองของพระเศวตอดุลยเดชพาหนะ ช้างสำคัญในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ซึ่งเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศชั้นสูงสำหรับช้างสำคัญ

นอกจากนี้ยังได้นำคู่ของพระเศวตอดุลยเดชพาหนะ มาจัดแสดงด้วยภายในห้องนี้ได้พูดถึงประวัติของช้างสำคัญตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน โดยเน้นแสดงข้อมูลของช้างสำคัญในสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เพราะพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เดิมเป็นวังช้างต้นที่มีช้างสำคัญของรัชกาลที่ ๙ เข้ายืนโรง ๑๑ ช้าง แต่ปัจจุบันได้ไปยืนโรงในจังหวัดต่างๆ

ภายในโรงซ่อฟ้าพื้นของโรงจะเป็นสีเหลืองผืนผ้า ซึ่งแตกต่างจากโรงช้างต้นลักษณะอื่น โดยอีกอาคารหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ได้แสดงเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องของช้าง และรูปปั้นหุ่นจำลองช้าง ๔ ตระกูล

อิศวรพงษ์ พรหมพงษ์ วิษณุพงษ์ และอัคนิพงษ์ รวมถึงตำราทฤษฎี ฉบับสมัยรัชกาลที่ ๒ ว่าด้วยศาสตร์
การดูแลสุขภาพของช้าง การจับและฝึกสอนควบคุมช้าง

พิพิธภัณฑ์โรงช้างต้น สวนจิตรลดา ตั้งอยู่ใน โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต
แขวงจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร